

Modet att handla – berättelsen om Raoul Wallenberg

Berättelse

En privilegierad start

Raoul Wallenberg föddes den 4 augusti 1912 på Lidingö utanför Stockholm. Han tillhörde en av Sveriges mest kända och förmögna familjer, men hans uppväxt präglades ändå av förlust: hans far dog innan han föddes. Hans farfar, Gustaf Wallenberg, tog ett stort ansvar för uppfostran och ville att den unge Raoul skulle bli en världsmänniska. Därför skickades han utomlands, och i USA studerade han arkitektur vid University of Michigan. Efter studierna arbetade han en tid med affärer i olika länder, vilket gjorde att han lärde sig flera språk och förstod hur byråkrati och förhandlingar fungerade – kunskaper som senare skulle visa sig livsavgörande.

Ett uppdrag i krigets skugga

Sommaren 1944 var läget för Ungerns judar katastrofalt. Nazisterna hade på kort tid deporterat hundratusentals människor till förintelseslägret Auschwitz, och tiden höll på att rinna ut. Eftersom Wallenberg kände till Ungern och talade flera språk, valdes han ut för ett ovanligt uppdrag. Den 9 juli 1944 anlände han till Budapest, formellt som diplomat vid den svenska legationen, men i praktiken med ett enda mål: att rädda så många liv som möjligt.

Uppfinningsrikedom mot övermakten

Wallenberg insåg snabbt att vanliga regler inte räckte. Han lät trycka upp så kallade skyddspass – påkostade dokument med svenska kronor, stämplor och underskrifter. Juridiskt sett var de nästan värdelösa, men de såg så officiella ut att soldater ofta tvekade och lät innehavaren gå. Vid sidan av detta hyrde han ett trettiotal byggnader och förklarade dem som svenskt territorium, vilket innebar att tusentals människor kunde söka skydd i dessa "svenska hus".

Han nöjde sig inte med papper. Han ställde sig framför tåg på väg mot lägren, han hotade, han mutade och han förhandlade direkt med nazistiska officerare. Trots den ständiga livsfaran vek han aldrig undan. Hur många han räddade kommer vi aldrig att veta exakt – historiker anger olika siffror – men det rör sig om tusentals människor, och hans närvaro gav hopp åt ännu fler.

Ett försvinnande utan svar

När Sovjetunionens armé intog Budapest i januari 1945 vändes Wallenbergs öde tvärt. Den 17 januari 1945 hämtades han av sovjetiska soldater, troligen misstänkt för spioneri, och fördes till Moskva. Därefter upphör de säkra spåren. Sovjet hävdade långt senare att han avlidit i fängelse den 17 juli 1947, men dödsorsaken och omständigheterna har aldrig kunnat bekräftas, och rykten om att han levde längre fortsatte i decennier. Först 2016 förklarade svenska myndigheter honom officiellt död.

Ett arv som lever

Att en enda människa, utrustad med fantasi och mod, kunde stå emot en av historiens grymmaste makter gör Wallenberg till en bestående symbol. Statyer, gator och skolor över hela världen bär hans namn. Hans berättelse ställer en obekväm fråga till oss alla: vad är vi själva beredda att göra när andra människors liv står på spel? Att vi fortfarande inte vet hur han dog gör hans gärning än mer levande – det avslutade kapitlet saknas, men hans exempel består.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
förmögen	mycket rik
präglas av	tydligt påverkas och formas av något
byråkrati	regler, papper och myndigheter som styr samhället
livsavgörande	så viktig att den avgör om någon lever eller dör
deportera	tvångsförflytta människor, ofta till läger
legation	en äldre benämning på en ambassad
uppsfinningsriktighet	förmåga att hitta nya och smarta lösningar
innehavare	den person som har eller äger något
territorium	ett område som tillhör ett visst land
muta	att i hemlighet ge pengar för att påverka någon
bekräfta	att slå fast att något verkligen är sant
bestående	något som varar och inte försvinner

Läsförståelsefrågor

- Vad menas med att Wallenbergs uppväxt “präglades av förlust”?
 - Hans familj förlorade alla sina pengar.
 - Hans far gick bort innan han föddes.
 - Han tvingades flytta från Sverige som barn.
- Hur bidrog Wallenbergs tidigare liv till hans uppdrag i Budapest?
 - Han hade tränat som soldat i armén.
 - Han hade lärt sig språk och hur förhandlingar fungerar.
 - Han hade tidigare arbetat som diplomat i Ungern.
- Varför fungerade skyddspassen, trots att de juridiskt var nästan värdelösa?
 - De var skrivna på ungerska.
 - De såg så officiella ut att soldater tvekade.
 - De var underskrivna av Sveriges kung.
- Vad innebar de “svenska husen”?
 - Byggnader som förklarades vara svenskt område där människor kunde söka skydd.
 - Hus där svenska soldater bodde under kriget.
 - Kontor där skyddspassen trycktes.
- Vad vet vi säkert om Wallenbergs död?
 - Att han dog i Budapest år 1945.
 - Att han återvände till Sverige efter kriget.
 - Mycket lite – omständigheterna har aldrig kunnat bekräftas.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Wallenberg använde flera olika metoder för att rädda människor.
 - Sverige förklarade Wallenberg död samma år som han försvann.
 - Wallenberg fick ett internationellt fredspris för sitt arbete.
- Förklara med egna ord vad ett skyddspass var och varför det kunde rädda liv. (öppen fråga)
- Texten säger att Wallenberg “vek aldrig undan” trots livsfaran. Ge två exempel ur texten som visar detta. (öppen fråga)
- Varför skriver texten att “det avslutade kapitlet saknas, men hans exempel består”? Förklara. (öppen fråga)
- I sista stycket ställs en fråga: “vad är vi själva beredda att göra när andra människors liv står på spel?” Varför tror du att texten ställer just den frågan?

11. Texten antyder att Wallenbergs okända öde gör hans historia ännu starkare. Vad kan menas med det?
12. Varför tror du att gator och skolor över hela världen är uppkallade efter Wallenberg? (öppen fråga)

Diskussionsfrågor

- Wallenberg lämnade ett tryggt liv i Sverige för att hjälpa främlingar i krig. Vad tror du fick honom att göra det?
- Texten frågar vad vi själva skulle göra i en liknande situation. Hur skulle du svara, och varför är det svårt?
- Spelar det någon roll att vi aldrig fått veta hur Wallenberg dog? På vilket sätt?
- Finns det personer i vår tid som visar liknande mod? Vilka, och hur?
- **Skriv (5–6 meningar):** Skriv om ett tillfälle då en person – känd eller okänd – valde att hjälpa andra trots en risk. Förklara varför du tycker att handlingen var modig.